

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

2026-YIL / IYUL / 7-SON,
I-QISM

ISSN

INTERNATIONAL
STANDARD
SERIAL
NUMBER
INTERNATIONAL CENTRE

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

*Elektron nashr. 2026-yil, iyul.
I-qism*

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoiraz Azimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Faxridinov Zafarjon Faxridin o'g'li, O'zb. Res. Bosh prokuraturasi HIJQKD boshqarma boshlig'i
Utayev Uktam Choriyevich, Anijon viloyati prokurorining o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zb. Res. Bosh prokuraturasi IJQK Departamentining Namangan viloyati boshqarmasi boshlig'i
Buzrukhonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.
Abdukarimova Dinara Rustamxanovna, bank-moliya akademiyasi professori, DSc., professor.
Ikramov Murod Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongirاتبay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Fakhridinov Zafarjon Fakhridin ogli, Head of the DCEC under the Prosecutor General's Office of the Rep. of Uzb.
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Prosecutor of Anijan Region
Ochilov Farkhod, Head of the Namangan Regional Department of the Department of Internal Affairs of Rep. of Uzb.
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyea Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.
Abdukirimova Dinara Rustamkhanovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Ikramov Murod Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavat Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Geografiya fanlari doktori, professori
Umirzoqov Ja'sur Artiqboy o'g'li, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent
Zebo Kuldasheva, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavat Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Raximovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Doctor of Geographical Sciences, Professor
Umirzokov Jasur Artiqboy ugli, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor
Zebo Kuldasheva, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti,
O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi huzuridagi Iqtisodiy
jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va
taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi
336/3-sonli qarori bilan
ro'yxatdan o'tkazilgan.

MUNDARIJA

MHXS (IFRS) ASOSIDA MOLIYAVIY HISOBOT TUZISHNING KORXONA RENTABELLIGI VA TO'LOVGA QOBILIYATLILIGINI TAHLIL QILISHDAGI O'RNI.....	12
Urakova Maxsad Xakimovna	
QAYTA TIKLANMAYDIGAN RESURLARDAN SAMARALI FOYDALANISHDA MOLIYAVIY TEXNOLOGIYALARNING O'RNI.....	18
Yusupova Jamila Karamatdinovna	
COMPARATIVE ANALYSIS OF DIGITAL FINANCIAL TECHNOLOGIES FOR CREDIT RISK PREDICTION AND MANAGEMENT IN COMMERCIAL BANKS BASED ON ARTIFICIAL INTELLIGENCE AND BIG DATA ANALYTICS.....	21
Kholdorov Sardor Umarovich	
O'ZBEKISTONDA AGROINVESTITSIYALARNI MOLIYALASHTIRISH MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH YO'LLARI.....	28
Yusupov Komaliddin Baxtiyor o'g'li	
O'ZBEKISTONDA NOGIRONLIGI BO'LGAN SHAXSLAR UCHUN ICHKI TURISTIK MAHSULOTLAR TAHLILI.....	33
Zoxidov Firuz Faxritdinovich	
СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ УПРАВЛЕНИЯ ПРЕДПРИЯТИЯМИ ПИЩЕВОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ НА ОСНОВЕ ИННОВАЦИОННОГО ПОДХОДА.....	38
Эргашбаева Нилуфар Мухаммадсайфуллаевна	
MUSTAQIL TURISTLAR OQIMINI OSHIRISHDA ILG'OR XORIJIY TAJRIBA VA UNI O'ZBEKISTON SHAROITIGA MOSLASHTIRISH IMKONIYATLARI.....	42
Muzaffarov Akmal Axmadovich	
МЕЖДУНАРОДНЫЙ ОПЫТ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ТЕХНОЛОГИЙ ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА И ЧАТ-БОТОВ В СИСТЕМЕ РЕГУЛИРОВАНИЯ ТРУДОВЫХ ОТНОШЕНИЙ	49
Ирматова Азиза Бахрамовна	
OROL BO'YI MINTAQASIDA YASHIL IQTISODIYOT ASOSIDA AGROTURIZMNI RIVOJLANTIRISH MEXANIZMLARI (QORAQALPOG'ISTON RESPUBLIKASI MISOLIDA)	56
Akramova Feruza	
RECENT MEDICAL TOURISM RESEARCH IN THE WEB OF SCIENCE CORE COLLECTION	68
Hao Xiaohui	
HARBIY XIZMATCHILARNI KIYIM-KECHAK BILAN TA'MINLASHDA ILG'OR XORIJIY DAVLATLAR TAJRIBASIDAN O'ZBEKISTONDA FOYDALANISH ISTIQBOLLARI	76
Omonov Usmonqul Raxmonqul o'g'li	
TADBIRKORLIK SUBYEKTLARI FAOLIYATI SAMARADORLIGINI BAHOLASH VA OSHIRISHNING ZAMONAVIY IQTISODIY MEXANIZMLARI	83
Inobatov Abror Boshlarovich	
КОММУНАЛЬНАЯ ИНФРАСТРУКТУРА И МЛАДЕНЧЕСКАЯ СМЕРТНОСТЬ: ЭМПИРИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ ПО РЕГИОНАМ УЗБЕКИСТАНА ЗА 2012–2024 ГОДЫ.....	92
Мамбетсапаев Курбанияз Айниязович	
АНАЛИЗ ФАКТОРОВ ФОРМИРОВАНИЯ КОНКУРЕНТНОГО ПОТЕНЦИАЛА ПРЕДПРИЯТИЙ СТРОИТЕЛЬНОЙ ОТРАСЛИ	97
Ташмухамедова Карима Саматовна	
СУТЬ УПРАВЛЕНИЯ СТРАТЕГИЕЙ ПРЕДПРИЯТИЯ В УСЛОВИЯХ ЦИФРОВОЙ ЭКОНОМИКИ	104
Тарават Абдул Салам	
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA ASOSIY KAPITALGA KIRITILGAN INVESTITSIYALAR MANBALARI RIVOJLANISHINING MINTAQAVIY XUSUSIYATLARI.....	112
Ibadullayev Dilshad Ibragimovich	

BARQAROR SHAHARSOZLIKNI TA'MINLASHDA TRANSPORT INFRATUZILMASINING EKOLOGIK VA IQTISODIY SAMARADORLIGINI BAHOLASH.....	117
Permatov Ilxomjon Juraboyevich	
O'ZBEKISTONDA BARQAROR SHAHARSOZLIKNI HUQUQIY ASOSLARINI RIVOJLANTIRISH	121
Inoyatova Gulnoz Kadamovna	
BARQAROR RIVOJLANISH SHAROITIDA EKOLOGIK OMILLARNING BINOLAR YEMIRILISHIGA TA'SIRINI KOMPLEKS BAHOLASH VA ULARNI KAMAYTIRISH USULLARI (TOSHKENT SHAHRI MISOLIDA).....	125
Turabova Shodiya Anvarjon qizi	
MHXSDA TUSHUM VA MOLIVAVIY INSTRUMENTLAR BO'YICHA PUL MABLAG'LARI OQIMINI HISOBGA OLISH	132
Eshonqulov Akmal Qudratovich	
BOJXONA IMTIYOZLARINING DAVLAT BYUDJETI DAROMADLARIGA TA'SIRINI BAHOLASH METODOLOGIYASINI TAKOMILLASHTIRISH.....	138
Latipov Jahongir Shavkatovich	
O'ZBEKISTONDA XUSUSIY TA'LIM TIZIMIDA KADRLAR NOMUTANOSIBLIGI TENDENSIYALARI	144
Raxmatxo'jayev Axrolxo'ja Akmal o'g'li	
EKOLOGIK TA'LIM-TARBIYA JARAYONIDA ZAMONAVIY TEXNOLOGIYALAR VA INNOVATSION USULLARNING SAMARADORLIGI.....	150
Usmanova Gulida Valiyevna	
BUXORO VILOYATIDAGI KICHIK VA O'RTA BIZNES SUBYEKTLARI TARMOQLARARO IQTISODIY SAMADORLIGI EKONOMETRIK TAHLILI	156
Nazarov Nazar G'ulom o'g'li	
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA KO'CHMAS MULK BOZORIGA TA'SIR ETUVCHI OMILLAR TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH YO'LLARI	163
Sadikova Dildora Abdulla qizi	
MAHALLALARDA TADBIRKORLIKNI RIVOJLANTIRISH EKOTIZIMINING FUNKSIONAL BOG'LIQLIGI.....	167
Tuxtasinov Zafarjon Odiljonovich	
СОВРЕМЕННЫЕ МЕТОДЫ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ СИСТЕМЫ УПРАВЛЕНИЯ МЕЖДУНАРОДНЫМИ ФИНАНСОВЫМИ ОПЕРАЦИЯМИ	172
Исмоилова Жасмина Ильхом кизи	
SANOAT KLASSTERLARIDA RAQAMLI TRANSFORMATSIYANING INNOVATSION FAOLIYATGA TA'SIRI	178
Mamadaliyev Anazxon Ziyodillayevich	
XIZMATLAR SOHASIDA KICHIK BIZNES KORXONALARINI INNOVATSION RIVOJLANTIRISHNING SAMARADORLIK KO'RSATKICHLARI	183
Ulmasova Oygul Baxtiyorovna	
BIOLOGIK RESURSLARDAN SAMARALI FOYDALANISHDA INNOVATSION BOSHQARUV USULLARI.....	188
Babadjanov Akmal Shuxratovich	
ZAMONAVIY JAMIYATDA AHOLINING EKOLOGIK MADANIYATINI YUKSALTIRISH MEXANIZMLARI.....	193
Xudoyberdiyev Norbek Komiljon o'g'li	
O'ZBEKISTON KONTEKSTI: IQLIM O'ZGARISHI, OZIQ-OVQAT XAVFSIZLIGI VA MOSLASHTIRISH SIYOSATLARI	198
Haydarov Ibrohimxon Abbosxon o'g'li	
TOVAR YETKAZIB BERISH ZANJIRI VA BOJXONA NAZORATINI BOSHQARISHNING NAZARIY-METODOLOGIK ASOSLARI	202
Kilichov Nazar Bafoevich	

TA'LIM XIZMATLARI VA ULARNI RIVOJLANTIRISHNING AHAMIYATI	208
--	-----

Yusupova I.R.

TA'LIM XIZMATLARI VA ULARNI RIVOJLANTIRISHNING AHAMIYATI

Yusupova I.R.

Urganch davlat universiteti

Iqtisodiyot kafedrası katta o'qituvchisi

Annotatsiya. Ushbu maqolada ta'lim xizmatlari tushunchasining mazmun-mohiyati, uning zaruriyati va rivojlanishining ahamiyati tahlil qilingan. Tadqiqotning maqsadi oliy ta'lim xizmatlari tarkibini ochib berish va ularni bepul hamda pullik turlarga ajratishning huquqiy-iqtisodiy asoslarini aniqlashdan iborat. Maqolada xorijiy va mahalliy olimlarning ta'lim xizmatlariga oid qarashlari qiyosiy tahlil qilingan hamda ushbu xizmatlarning mavsumiylik, yuqori narx, natijalarning bitiruvchilar ko'rsatkichlariga bog'liqligi kabi o'ziga xos xususiyatlari ko'rsatib berilgan. Muallif tomonidan ta'lim xizmatlarini amalga oshirishda ishlab chiqaruvchi, mahsulot va iste'molchining o'zaro bog'liqligini aks ettiruvchi tizimli yondashuv ishlab chiqilgan, bu esa tadqiqotning ilmiy yangiligini tashkil etadi. Tahlil natijasida ta'lim xizmatlari maktabgacha, o'rta, oliy va qo'shimcha ta'lim yo'nalishlariga ajratib ko'rsatilgan, shuningdek, universitetga qabul qilingan talabalarga xos xizmatlar turlari alohida tasniflangan. Xulosa qilib aytish mumkinki, ta'lim xizmatlarining sifatli va samarali tashkil etilishi mamlakat iqtisodiy salohiyatini oshirishning muhim omili hisoblanadi. Tadqiqot natijalari oliy ta'lim muassasalarida xizmatlar sifatini yaxshilash bo'yicha amaliy tavsiyalar ishlab chiqishda foydalanilishi mumkin.

Kalit so'zlar: ta'lim, oliy ta'lim, ta'lim xizmatlari, universitet, pullik ta'lim, bepul ta'lim, ta'lim xizmatlari tarkibi.

Abstract. This article analyzes the essence of the concept of educational services, their necessity, and the importance of their development. The purpose of the study is to reveal the structure of higher education services and to determine the legal and economic grounds for dividing them into paid and free types. The article provides a comparative analysis of the views of foreign and local scholars on educational services and reveals their specific features, such as seasonality, high cost, and the dependence of results on graduate indicators. The author has developed a systemic approach reflecting the interrelation of the producer, the product, and the consumer in the process of providing educational services, which constitutes the scientific novelty of the study. As a result of the analysis, educational services are divided into preschool, secondary, higher, and additional education areas, and the types of services specific to university students are separately classified. It can be concluded that the high-quality and efficient organization of educational services is an important factor in increasing the country's economic potential. The results of the study can be used in developing practical recommendations for improving the quality of services in higher education institutions.

Key words: Education, higher education, educational services, university, paid education, free education, structure of educational services.

Аннотация. В данной статье проанализированы сущность понятия образовательных услуг, их необходимость и значение их развития. Цель исследования заключается в раскрытии структуры услуг высшего образования и определении правовых и экономических основ их разделения на платные и бесплатные виды. В статье проведён сравнительный анализ взглядов зарубежных и отечественных учёных на образовательные услуги, а также раскрыты их специфические особенности, такие как сезонность, высокая стоимость, зависимость результатов от показателей выпускников. Автором разработан системный подход, отражающий взаимосвязь производителя, продукта и потребителя в процессе оказания образовательных услуг, что составляет научную новизну исследования. В результате анализа образовательные услуги разделены на дошкольные, средние, высшие и дополнительные направления, а также отдельно классифицированы виды услуг, характерные для студентов вузов. Можно сделать вывод, что качественная и эффективная организация образовательных услуг является важным фактором повышения экономического потенциала страны. Результаты исследования могут быть использованы при разработке практических рекомендаций по повышению качества услуг в высших учебных заведениях.

Ключевые слова: образование, высшее образование, образовательные услуги, университет, платное образование, бесплатное образование, структура образовательных услуг.

KIRISH

Mavzuning dolzarbligi shundan iboratki, so'nggi yillarda oliy ta'limda muhim o'zgarishlar ro'y berib, bu bevosita texnologik o'zgarishlar bilan amalga oshirilmoqda. Institutlar o'quv tajribalarini oshirish, masofaviy ta'limni osonlashtirish va ma'muriy samaradorlikni oshirish uchun raqamli vositalar va platformalarni o'zlashtirmoqda. Bundan tashqari, oliy ta'lim xizmatlari tez o'zgaruvchan mehnat bozoriga moslasha oladigan bitiruvchilarga bo'lgan talabni aks ettiruvchi ko'nikmalarni rivojlantirish, ish bilan ta'minlash va umrbod o'qishga e'tiborni jalb qilish uchun kengaymoqda. Shu bois, ta'lim xizmatlarining mohiyatini va tarkibini ilmiy asosda yoritish dolzarb ahamiyat kasb etadi.

Tadqiqotning ob'ekti sifatida oliy ta'lim muassasalari tomonidan ko'rsatiladigan ta'lim xizmatlari, predmeti sifatida esa ushbu xizmatlarni ko'rsatish jarayonida yuzaga keladigan iqtisodiy-huquqiy munosabatlar olingan. Tadqiqotning maqsadi ta'lim xizmatlari tushunchasining mazmun-mohiyatini, tarkibini va rivojlanish yo'nalishlarini ochib berishdan iborat. Ushbu maqsadga erishish uchun quyidagi vazifalar belgilandi: ta'lim xizmatlari tushunchasining nazariy asoslarini tadqiq etish; xorijiy va mahalliy tadqiqotchilarning yondashuvlarini qiyosiy tahlil qilish; ta'lim xizmatlarining tasnifini ishlab chiqish va ularning bepul hamda pullik shakllarini farqlash; talabalarga xos xizmatlar turlarini aniqlash.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Oliy ta'lim xizmatlari ta'lim sohasi tarkibidagi iqtisodiy salohiyatni belgilaydigan ko'rsatkich sifatida bir qator tadqiqotchilar e'tiborini tortgan. D.Ts.-D. Budajanaeva ta'lim xizmatini boshqa har qanday mahsulot kabi bozorda sotiladigan, tovarlar potensial xaridorlari va sotuvchilari majmui sifatida tushuniladigan hodisa deb ta'riflaydi [1]. T.N. Blinova va M.M. Tretyakov oliy kasbiy ta'lim xizmatlari tushunchasini «xizmatlar» va «oliy kasbiy ta'lim» kabi asosiy tushunchalarning uyg'unligi sifatida talqin qiladi, shu bilan birga xizmatlarni jarayon, natija va iqtisodiy faoliyat turi sifatida ko'rib chiqadigan yondashuvlarni tizimlashtiradi [3].

A.P. Pankruxin ta'lim xizmatlarining mavsumiylik, yuqori narx, ta'minlashning nisbiy muddati, bitiruvchilar ko'rsatkichlari bilan natijalarning bog'liqligi, xizmatlarni yanada qo'llab-quvvatlash zarurati va xizmatlarning maqbulligi kabi o'ziga xos xususiyatlarini ajratib ko'rsatadi [4]. N.V. Suxenko ta'lim xizmatlarini ta'lim sohasida ko'rsatiladigan xizmatlar sifatida talqin qilib, mijozning xizmat ko'rsatish jarayonida faol ishtirok etishini ta'kidlaydi [6].

Xorijiy tadqiqotchilardan L. Kapustina, N. Izakova va E. Makovkina aralash ta'lim modeliga o'tish hamda masofaviy va onlayn ta'lim texnologiyalaridan kengroq foydalanish tendensiyalarini hisobga olgan holda oliy ta'lim xizmatlari sifatini baholashga uslubiy yondashuvni ishlab chiqqan [7]. Jun Luo va Sarana Photchanachan xalqaro talabalar uchun ta'lim xizmatlari sifatini baholashda mijozlar (talabalar) qoniqishini baholashning yagona shkalasi mavjud emasligini, bu tashkilot va mijozlar xususiyatlariga asoslanishi lozimligini ko'rsatadi [8]. U.S. Nadirxonov O'zbekiston Respublikasida oliy ta'lim tizimini rivojlantirish va oliy o'quv yurtlari raqobatbardoshligini oshirish iqtisodiyot tarmoqlarini yuqori malakali mutaxassislar bilan ta'minlashning ustuvor vazifasi ekanligini ta'kidlaydi [9].

Yuqoridagi tadqiqotlardan farqli o'laroq, mazkur maqolada ta'lim xizmatlari faqat nazariy jihatdan emas, balki ularni amalga oshirish jarayonidagi ishtirokchilar (ishlab chiqaruvchi, mahsulot, iste'molchi) o'zaro ta'siri nuqtai nazaridan yaxlit tizim sifatida ko'rib chiqiladi. Shuningdek, O'zbekistonning me'yoriy-huquqiy hujjatlari asosida bepul va pullik ta'lim xizmatlarining farqlovchi mezonlari aniq tasnifga keltiriladi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Maqolani yozishda tizimli tahlil, qiyosiy tahlil, mantiqiy tasniflash va umimlashtirish usullaridan foydalanilgan. Xorijiy va mahalliy adabiyotlarni qiyosiy tahlil qilish orqali ta'lim xizmatlari tushunchasiga turlicha yondashuvlar solishtirilgan. Normativ-huquqiy hujjatlar tahlili asosida bepul va pullik ta'lim xizmatlarining farqlovchi mezonlari aniqlangan. Mantiqiy tizimlashtirish usuli yordamida ta'lim xizmatlari turlari va ularning tarkibiy elementlari (ishlab chiqaruvchi, mahsulot, iste'molchi) o'rtasidagi bog'liqlik sxematik tarzda ifodalangan.

TAHLIL VA NATIJALAR

Oliy ta'lim xizmatlari o'rta darajadan tashqarida ilg'or ta'lim va o'qitish uchun mo'ljallangan tadbirlar, muassasalar va takliflarni o'z ichiga oladi. Ushbu sektor tarkibiga universitetlar, kollejlari, kasb-hunar maktablari va bakalavriat, magistratura hamda kasbiy darajalarni taqdim etadigan onlayn ta'lim platformalari, shuningdek, sertifikatlar va uzluksiz ta'lim dasturlari kiradi [2].

A.P. Pankruxin ta'lim xizmatlari quyidagi xususiyatlarga ega ekanligini ta'kidlaydi [4]:

- mavsumiylik;
- yuqori narx;
- ta'minlashning nisbiy muddati;
- bitiruvchilar ko'rsatkichlari va natijalarning bog'liqligi;
- xizmatlarni yanada qo'llab-quvvatlash;
- xizmatlarning maqbulligi.

Bugungi kunda oliy ta'lim xizmatlarining diqqatga sazovor tendensiyasi onlayn va gibrid ta'lim modellarining rivojlanishi bilan belgilanadi. Yana bir muhim tendensiya malakali mutaxassislarga bo'lgan talabdan kelib chiqib, STEM (fan, texnologiya, muhandislik va matematika) ta'limiga e'tibor ortishi bilan bog'liq. Oliy ta'lim xizmatlari tarkibidagi o'sish malakali ishchi kuchiga bo'lgan talabning oshishi, texnologik taraqqiyot va demografik o'zgarishlar bilan bog'liq bo'lib, davlat siyosati va moliyalashtirish tashabbuslari bu sohaga qo'shimcha turtki bermoqda.

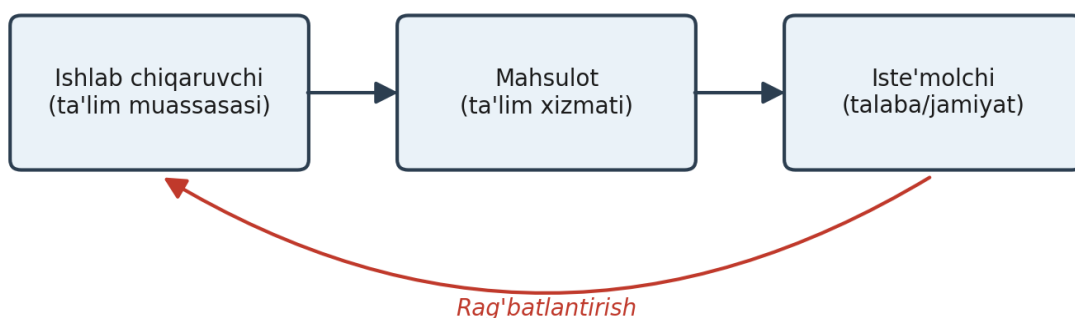
Ta'lim faoliyatini tartibga soluvchi normativ-huquqiy hujjatlarda "ta'lim xizmatlari" iborasi qo'llaniladi, bu esa ba'zi hollarda "pullik" so'zi bilan to'ldiriladi. Bepul ta'lim xizmatlari tarkibiga davlat va munitsipal ta'lim muassasalari tomonidan budget mablag'lari hisobidan moliyalashtiriladigan asosiy ta'lim dasturlari kiradi va quyidagi xususiyatlarga ega:

- bepul ta'lim xizmatlari davlat va munitsipal ta'lim muassasalari tomonidan taqdim etiladi;
- bepul ta'lim xizmatlari faqat davlat, mintaqaviy va mahalliy budget mablag'lari hisobidan moliyalashtiriladigan asosiy ta'lim dasturlari bo'yicha amalga oshiriladi;
- bepul ta'lim xizmatlarini amalga oshirish davlat ta'lim standartlari doirasida bajariladi.

Pullik ta'lim xizmatlari barcha turdagi ta'lim muassasalari, shuningdek, yakka tartibdagi mehnat pedagogik faoliyati bilan shug'ullanadigan shaxslar tomonidan tegishli haq evaziga ko'rsatiladigan xizmatlar hisoblanadi. Bu quyidagi jihatlar bilan belgilanadi:

- davlat va munitsipal ta'lim muassasalari budgetdan tashqari mablag'lar hisobidan pullik qo'shimcha ta'lim xizmatlarini ko'rsatish huquqiga ega;
- nodavlat ta'lim tashkilotlari davlat ta'lim standartlari doirasida va undan tashqarida pullik ta'lim faoliyatini amalga oshirish huquqiga ega;
- pullik ta'lim xizmatlari ro'yxati ta'lim muassasalarining ustavlarida majburiy ravishda belgilanadi.

Tadqiqot davomida ta'lim xizmatlarini amalga oshirish jarayonida ishlab chiqaruvchi, mahsulot va iste'molchining faol ishtirok etishini aks ettiruvchi sxema ishlab chiqildi (1-rasm).

1-rasm. Ta'lim xizmatlari tarkibi (muallif ishlanmasi)

Ushbu sxemaga asosan, ta'lim tizimida ko'rsatiladigan barcha xizmatlar tegishli parametrlar bo'yicha tizimlashtirilgan bo'lib, quyidagi turlarga ajratiladi:

- maktabgacha ta'lim tizimidagi xizmatlar;
- o'rta ta'lim tizimidagi xizmatlar;
- oliy ta'lim tizimidagi xizmatlar;
- kadrlarni texnik tayyorlash tizimidagi xizmatlar;
- aholini kurslarda o'qitish xizmatlari;
- ta'lim tizimidagi boshqa xizmatlar.

Shuningdek, ta'lim faoliyatini tartibga soluvchi normativ-huquqiy hujjatlarga muvofiq, ta'lim xizmatlari asosiy va qo'shimcha xizmatlar turlariga ajratiladi. Asosiy ta'lim xizmatlari tarkibiga asosiy ta'lim dasturlari bo'yicha ko'rsatiladigan xizmatlar kiradi, ularning majburiy eng kam mazmuni davlat ta'lim standartlari bilan belgilanadi. Qo'shimcha ta'lim xizmatlari esa qo'shimcha ta'lim dasturlari bo'yicha amalga oshiriladigan xizmatlar hisoblanadi va quyidagilarni o'z ichiga oladi:

- umumta'lim va kasb-hunar ta'limi muassasalarida ularning maqomini belgilovchi asosiy ta'lim dasturlari;
- qo'shimcha ta'lim muassasalari (malaka oshirish muassasalari, kurslar, kasbga yo'naltirish markazlari, musiqa va san'at maktablari va boshqalar);
- shaxsiy mehnat pedagogik faoliyati.

Universitetga qabul qilingan talaba uchun xos bo'lgan xizmatlar esa quyidagi turlarga ajratiladi: ma'ruza davomida bilimlarni uzatish; seminar, amaliy va laboratoriya mashg'ulotlarida ko'nikmalarni mustahkamlash; o'quv jarayonini tashkil etish; ilmiy jamiyatlar, to'garaklar, konferensiya va seminarlarda ilmiy-tadqiqot ishlarida qatnashish; ixtisoslashtirilgan korxona va tashkilotlarda stajirovkalarni tashkil etish; xalqaro talabalar almashinuvi va chet el amaliyotlarida qatnashish; xorijiy va mahalliy mutaxassislarining ma'ruzalarida qatnashish imkoniyatini ta'minlash; tegishli kasbni egallash va malakaviy hujjatlarni olish imkoniyati.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Tahlil natijalari shuni ko'rsatadiki, ta'lim xizmatlari fuqaroning davlat tomonidan belgilangan ta'lim darajalariga erishishini ta'minlaydigan va bevosita inson, jamiyat hamda davlat manfaatlariga muvofiq ta'lim-tarbiya jarayonini aks ettiruvchi murakkab iqtisodiy-huquqiy kategoriya hisoblanadi. Ta'lim xizmatlarini bepul va pullik turlarga ajratish ularni ko'rsatish tartibini huquqiy jihatdan tartibga solish imkonini beradi. Ishlab chiqaruvchi, mahsulot va iste'molchi o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik esa xizmatlar sifatini oshirishning asosiy omili bo'lib xizmat qiladi.

Tadqiqot natijalariga asosan quyidagi takliflar ishlab chiqilgan:

- oliy ta'lim muassasalarida ko'rsatiladigan pullik va bepul xizmatlar ro'yxatini me'yoriy hujjatlarda yanada aniq va shaffof tartibga solish;
- ta'lim xizmatlari sifatini baholashning yagona metodologiyasini ishlab chiqish va uni oliy ta'lim muassasalari amaliyotiga joriy etish;
- talabalar va mehnat bozori ehtiyojlarini hisobga olgan holda qo'shimcha ta'lim xizmatlari turlarini kengaytirish;
- onlayn va gibrid ta'lim modellarini rivojlantirish orqali ta'lim xizmatlaridan foydalanish imkoniyatlarini kengaytirish.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Будажанова Д.Ц-Д. Особенности и проблемы развития регионального рынка услуг высшего профессионального образования. // Региональная экономика: теория и практика, 10 (193), 2011. - с. 60.
2. <https://www.hurix.com/glossary/higher-education-solutions/>
3. Блинова Т.Н., Третьяков М.М. Специфика услуг высшего профессионального образования. // Вестник ТОГУ, 2009, №3 (14). - с. 123.
4. Панкрухин А. П. Маркетинг образовательных услуг в высшем и послевузовском профессиональном образовании. М., 1995.
5. <https://studfile.net/preview/3966205/page:5/>
6. Сухенко Н.В. Образовательные услуги вузов. // Современные исследования социальных проблем (электронный научный журнал), №2(10), 2012.
7. Larisa Kapustina, Natalia Izakova, Elizaveta Makovkina. Higher education services market: new trends in sustainable development. // E3S Web of Conferences, 208, 09016 (2020). - p. 2.
8. Jun Luo, Sarana Photchanachan. Higher Education Service Quality for International Students: A Literature Review. // American Journal of Industrial and Business Management, 2022, 12. - p. 6.
9. Ubaydulla S. Nadirkhanov. Higher Education System in The Republic of Uzbekistan: Modern Trends and Developments. // Journal of Economics, Finance and Management Studies, Volume 6, Issue 3, March, 2023. - p. 1358.

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz HAKIMOV

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Hasan MAQSUDOV

2026. № 7/1

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.
Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>